

Prof. dr hab. Jacek Knopek
politolog * political scientist

Adres prywatny
ul. Wyspiańskiego 16
89-600 Chojnice
tel. 666/024-940
e-mail: jknopek@wp.pl

W P i S M UMK
ul. Batorego 39L
87-100 Toruń
tel. 56/611-21-29
www.umk.pl/pracownicy

Chojnice, dnia 21 października 2016 r.

**Opinia nt. rozprawy doktorskiej autorstwa p. mgra Igora Ksenicza
pt. „Współpraca władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy
w latach 1999-2014”
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Nauk Politycznych i
Dziennikarstwa, Poznań 2016, ss. 307 + aneksy)**

Stosunki dwustronne to nie tylko wizyty międzypaństwowe, relacje konsularne, kontakty gospodarcze, upowszechnianie domów kultury i instytutów naukowych, czy sprawowanie opieki nad mniejszościami narodowymi i etnicznymi zamieszkującymi po obu stronach granicy. Wraz z postępującym odprężeniem europejskim i rozwijaniem zaufania między państwami istotną rolę w nawiązywaniu współpracy między narodami zaczęły zajmować relacje między przedstawicielami szeroko pojętych samorządów terytorialnych. Rola tych relacji w układzie kontynentalnym zaczęła wzrastać po 1989 i 1991 r., kiedy do członkostwa we Wspólnotach Europejskich zaczął aspirować region środkowoeuropejski, pozostający od zakończenia II wojny światowej w ścisłej zależności od Moskwy i Związku Radzieckiego. Odzyskujące swą suwerenność państwa Europy Środkowej – nawiązując współpracę ponadnarodową na szczeblu samorządowym – nie tylko chciały zaakcentować nowe role międzynarodowe, ale też naśladowały poczynania podmiotów zachodnioeuropejskich, w których tego typu współpraca była sukcesywnie

rozbudowywana. Ze wzorców tych czerpały i czerpią nadal kraje aspirujące do członkostwa w Unii Europejskiej bądź też takie, które nie zamykają swych politycznych drzwi do Europy, wśród których wskazać można na Republikę Ukrainy. Ziemię polską nie tylko należą do Unii Europejskiej, ale i najkrótsza droga biegnie przez nie z Kijowa do stolic demokracji zachodnioeuropejskich. Tak też relacje polsko-ukraińskich władz lokalnych i regionalnych stały się nie tylko ciekawym elementem odwołującym się do współpracy dwustronnej, ale i naukowym dookreśleniem, w jakim miejscu znalazły się te kontakty oraz jaka jest ich rola. Paradygmatem tym zajął się w rozprawie doktorskiej Igor Ksenicz, którego praca jest przedmiotem niniejszej oceny.

1. Ogólna charakterystyka rozprawy.

Przedstawiona do mojej opinii rozprawa doktorska składa się ze spisu akronimów, wstępu, czterech rozdziałów o stosunkowo różnej objętości, dalej zakończenia, bibliografii, spisu tabel oraz dwóch jednobrzmiących załączników. Do tych ostatnich zaliczono kwestionariusz ankiety, w wersji polskiej i ukraińskiej, którą rozesłał Doktorant do władz lokalnych i regionalnych po obu stronach granicy. Zabieg tego typu był koniecznym, aby praca przybrała charakter naukowy. Tak zredagowana rozprawa posiada 307 stron znormalizowanego maszynopisu oraz kilkunastostronicowy załącznik, który edytorsko dopasowany został do celów korespondencyjnych.

Rozdział pierwszy, będący otwarciem dysertacji, nosi tytuł *Zagadnienia ogólne* (ss. 65). Odnosi się on m.in. do ujęcia teoretycznego lokalizmu i regionalizmu, dalej przedstawia istotę władz lokalnych i regionalnych oraz ukazuje różne oblicza współpracy terytorialnej. Przedmiotem dywagacji Autora stał się też udział tychże władz w kreowaniu stosunków międzynarodowych. Najbardziej rozbudowaną formułę stanowi z kolei podrozdział opisujący ich pozycję ustrojową w polskim i ukraińskim systemie politycznym, gdyż rozbieżności w strukturze administracyjno-terytorialnej tych państw są naprawdę spore.

Rozdział drugi odwołuje się do prawnych uwarunkowań współpracy władz lokalnych i regionalnych, jakie zastosowane zostały w normatywnym otoczeniu systemu politycznego Polski i Ukrainy (ss. 32). Znalazły się w nim następujące elementy składowe: współpraca międzynarodowa władz lokalnych i regionalnych w prawie międzynarodowym; dwustronne umowy polsko-ukraińskie; ustawodawstwo polskie; ustawodawstwo ukraińskie.

Tytuł trzeciego rozdziału brzmi: *Instytucjonalizacja współpracy władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy* (ss. 63). Przedmiotem analizy podjętym w jego treści było samo znaczenie instytucjonalizacji, ponadto zagadnienie to ukazano w relacjach bilateralnych oraz w ramach współpracy wielostronnej.

Praktyka współpracy władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy (ss. 96) jest nie tylko ostatnim rozdziałem, ale i najdłuższym w dysertacji oraz stanowiącym najbardziej twórczy wkład Autora do dociekań natury współpracy dwustronnej, gdyż w dużej części opiera się on na analizie ankiety przygotowanej i rozesłanej do władz lokalnych i regionalnych dwóch podmiotów międzynarodowych. Wyniki uzyskane z ankiety wyznaczyły przede wszystkim kolejność poszczególnych podrozdziałów, których tytuły brzmią następująco: miejsce współpracy władz lokalnych i regionalnych w polityce zagranicznej Polski i Ukrainy; praktyka współpracy władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy – badania sondażowe; praktyka współpracy władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy w świetle wyników innych badań; praktyka współpracy władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy – przykłady projektów; współpraca krajowych organizacji zrzeszających władze lokalne i regionalne; udział organizacji pozarządowych we współpracy władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy.

Z układu treści rozprawy wynika kilka podstawowych wniosków: najbardziej rozbudowany został rozdział czwarty, ostatni, stanowiący ok. 30% jej zawartości; najkrótszy jest rozdział drugi, któremu poświęcono ok. 10% uwagi; zrównoważone zostały rozdziały pierwszy i trzeci stanowiące po 20% jej ogólnej zawartości. Pozostałe części składowe rozprawy odpowiadają metodologicznym

miernikom wynikającym z przygotowania tego typu prac naukowych. Nie brakuje w nich niczego, co byłoby godne odnotowania w niniejszej recenzji.

2. Merytoryczna ocena rozprawy.

Co prawda problem badawczy nie został przez Autora jasno sprecyzowany w tytule rozprawy, to jednakże we wstępie do dysertacji, jak i po jej lekturze, dowiedzieć się można, iż głównym paradygmatem stało się w niej wykazanie efektywności polsko-ukraińskiej współpracy na szczeblu lokalnym i regionalnym. To ostatnie sformułowanie, często używane przez Autora, nie budzi wątpliwości, gdyż wynika ono z innej typologii systemu politycznego, który rozpatrywany jest na gruncie polskim oraz ukraińskim w aspekcie struktury administracyjno-terytorialnej państwa. O ile w wymiarze polskim od 1999 r. mówić możemy o systemie unitarnym zdekoncentrowanym, w którym istotną rolę odgrywa samorząd terytorialny, o tyle model ukraiński opiera się na systemie unitarnym scentralizowanym. Pod tym względem na Ukrainie niewiele zmieniły wydarzenia związane z „pomarańczową rewolucją”, mimo podejmowanych prób oraz zdawania sobie sprawy przez elity polityczne, iż centralizacja państwa bardziej właściwa jest dla systemów niedemokratycznych aniżeli demokratycznych. Kwestie te w merytoryczny i wystarczający sposób Autor prezentuje na kolejnych stronach dysertacji.

Co prawda rozdziały – pierwszy, drugi i trzeci – mają charakter bardziej odtwórczy, to jednakże Abiturient ze swoistym znanstwem odnosi się do prezentowanej tematyki, używa precyzyjnego języka, opiera się na dobrej literaturze, przywołując także źródła drukowane bądź internetowe, kiedy są one niezbędne. Niezręczny jest – moim zdaniem – tytuł pierwszego rozdziału, który swym nazewnictwem zdecydowanie odstaje od pozostałych. Gdyby przyjął on problemowy charakter to na pewno jego struktura byłaby pełniejsza. Stosowanie w nim historycznych opisów odnoszących się do przeszłości lokalizmu i regionalizmu również nie były potrzebne. Bardziej należało skupić się w nim na aspektach działalności ponadregionalnej władz terenowych, co mogą one

zaoferować społecznościom lokalnym i regionalnym oraz władzom państwowym, dalej co mogą dać teoretycznego i praktycznego dzięki realizowanym przedsięwzięciom, jakie techniki i narzędzia byłyby właściwe do badania ich efektywności itp. Rozdział drugi jest za krótki względem innych z typowo warsztatowego punktu widzenia. Rozdział trzeci został doprecyzowany właściwie, aczkolwiek należałoby zadać w jego przypadku pytanie, czy wszystkie formy współpracy lokalnej i regionalnej przybierają postać zinstytucjonalizowaną? Jeżeli kwestię tę odnieść do Polski to Autor mnie przekonuje do swego wyводу, jednakże patrząc na Ukrainę i tzw. obszar postradziecki to nie jestem do tej tezy już tak bardzo przekonany. Od kilku lat uczestniczę w kongresach polsko-ukraińskich odbywających się w Jaremczy, gdzie spotykają się co prawda głównie badacze z polskich i ukraińskich ośrodków akademickich, ale od początku silnie są tam reprezentowani politycy i dyplomaci oraz przedstawiciele władz lokalnych i regionalnych, tudzież izb handlowych i gospodarczych, dalej służb mundurowych oraz postacie ze świata mediów pisanych i mówionych. Przy okazji dysput naukowych, mających wymiar zarówno historyczny, jak i politologiczny, omawiane są także tematy gospodarcze czy regionalne. Byłem sam uczestnikiem spotkań, w czasie których dochodziło do zbliżenia stanowisk czy wysuwania projektów współpracy, które dopiero w drugiej odsłonie uzyskiwały parametr instytucjonalny, pozostając przez pewien czas na płaszczyźnie pozaformalnej. Wyrażam przekonanie, iż w przypadku polsko-ukraińskich konotacji regionalnych, na ten rodzaj wspólnych relacji powinien Autor zwrócić większą uwagę, gdyż pozaformalne aspekty oddziaływań niejednokrotnie mają większe zastosowanie do wspólnych inicjatyw aniżeli tylko wymiar instytucjonalny.

Rozdział ostatni z kolei stanowi o istocie całej rozprawy i to on odpowiedzialny jest za to, w jaki sposób należy ocenić efektywność polsko-ukraińskiej współpracy terytorialnej w ostatnich 15-tu latach. W związku z tym, iż oparty on został na treściach teoretycznych i analizie badań ankietowych, to kwestie te powinny zostać – zdaniem recenzenta – oddzielone od siebie na dwa niezależne rozdziały. Kwestie teoretyczne z tego obszaru doskonale

uzupełniałyby poprzednie rozdziały rozprawy, natomiast te odnoszące się do badań ankietowych z odpowiednią metodologią można byłoby umieścić w rozdziale kolejnym. Dzięki temu zabiegowi rozdział ten nie byłby tak obszerny, a na dodatek dołączyć do niego można byłoby kolejne kwestie, które nie zostały w dysertacji odpowiednio wyeksponowane.

Zbyt mało miejsca w rozprawie poświęcono kwestiom twinningu odnoszącego się do współpracy miast i gmin. Miasta partnerskie bowiem znalazły swoje miejsce nie tylko w procesie integracji europejskiej, ale także ich charakter odnieść można do szeroko pojmowanych stosunków międzynarodowych. Wszelkie bowiem umowy, traktaty czy deklaracje między sygnatariuszami byłyby jedynie dokumentami zobowiązującymi poszczególne podmioty międzynarodowe do przestrzegania określonych postanowień, gdyby zabrakło w nich aktywnej działalności człowieka, od którego przede wszystkim zależy budowanie dialogu między narodami. Coraz częściej zwraca się uwagę na realizację, w duchu zjednoczonej Europy, relacji prowadzonych w skali makro- i mikrospołecznej. O ile sfera pierwsza odnosiłaby się do celów ogólnopaństwowych, to w grupie drugiej rozpatrywać można byłoby np. miasta, gminy, powiaty i województwa, które niezależnie do polityki państwa nawiązują partnerskie układy o przyjaźni i współpracy.

W literaturze przedmiotu odnaleźć można coraz więcej prób sklasyfikowania tego zjawiska, jak również odniesienia go do konkretnej rzeczywistości lokalnej, regionalnej i ponadnarodowej. Jak słusznie konkluduje Emilia Kalitta, analizując współpracę władz samorządowych Chojnic na Pomorzu z podmiotami zagranicznymi, podpierając się przy tym stosowną literaturą przedmiotu: „Coraz częściej w ruchu miast bliźniaczych można zaobserwować najnowszą formę współpracy, jaką są tzw. trójkąty i sieci. Budowa trójkątów skupia się na połączeniu umową partnerską tych miast, które niezależnie od siebie są partnerem jednego miasta. W praktycznym wyjaśnieniu tego zjawiska posłużę się przykładem Chojnic. Miasto ma podpisaną umowę partnerską z Emsdetten, Korsuniem i Mozyrem. Prężnie rozwija się także współpraca z Waalwijk. Budowa trójkąta polegałaby zatem na związaniu

deklaracją o współpracy dodatkowo np. Korsunia i Emsdetten, tak aby powstał partnerski trójkąt: Chojnice-Emsdetten-Korsuń. Trudnością w tworzeniu trójkątów jest potrzeba uświadomienia sobie odrębności kulturowej, religijnej, językowej wszystkich partnerów, zróżnicowania ich oczekiwań wobec partnerstwa oraz środków finansowych przeznaczonych na rozwój współpracy. Miasta Europy Zachodniej dzieli dystans materialny i ekonomiczny do państw Europy Wschodniej, którego nie można pokonać samą deklaracją o chęci współpracy. Konieczne jest zatem takie współdziałanie, które owe różnice złagodzi, a nawet całkowicie zniweluje”¹.

Niemniej analiza przeprowadzonej ankiety rozprawionej przez Autora wśród władz lokalnych i regionalnych jest jednocześnie ciekawą i inspirującą drogą do lepszego poznania założeń i reminiscencji płynących z polsko-ukraińskiej współpracy ponadregionalnej. Dokonania Autora poczynione w rozdziale czwartym są zatem niepodważalne.

3. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł.

Bibliografia (ss. 24), znajdująca się w końcowych partiach rozprawy została przygotowana w sposób odpowiedni, a co najważniejsze, zdecydowana większość pozycji w niej zdeponowanych została wykorzystana w rozprawie, o czym świadczą przypisy. Składa się ona z kilku części: źródeł drukowanych, monografii i opracowań, artykułów naukowych, publicystyki oraz zasobów internetu.

Zawartość tej części rozprawy należy przyjąć z zadowoleniem, gdyż Autor sięgnął w niej do większości dostępnych materiałów, które zostały opublikowane w języku polskim i ukraińskim. W końcu września br. tradycyjnie już uczestniczyłem w polsko-ukraińskich spotkaniach akademickich w Jaremczy organizowanych staraniem Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka, Uniwersytetu Warszawskiego i redakcji gazety „Kurier

¹ E. Kalitta, *Rola miast partnerskich w budowaniu przyjaźni między narodami na przykładzie Chojnic*, „Zeszyty Chojnickie” 2009, nr 24, s. 52-53.

Galicyjski” ze Lwowa. Przy okazji tego wydarzenia odbyłem kwerendę bibliograficzną w miejscowej Bibliotece Uniwersyteckiej i muszę przyznać, że w jej zasobach nie odnalazłem nic tak istotnego, co mogłoby świadczyć o pobieżnym bądź niedbałym zapoznaniu się z literaturą przedmiotu. Świadczy to o sumienności i pracowitości Abiturienta, co należałoby w tej części recenzji uwypuklić.

Z pewnością pewne dodatkowe materiały odnoszące się do współpracy polsko-ukraińskich władz lokalnych i regionalnych odnaleźć można byłoby w konkretnych polskich samorządach oraz ukraińskich radach regionalnych, ale przeprowadzoną kwerendę elektroniczną na stronach internetowych uznaję w tym przypadku za wystarczającą. Za Doktorantem przemawia także fakt przygotowania ankiety z pytaniami do władz samorządowych i regionalnych, na łamach której mógł on również uzyskać dodatkowe informacje na temat prowadzonej współpracy transgranicznej.

W mojej ocenie zbyt mało miejsca w bibliografii i przypisach poświęcił Doktorant na współpracę miast partnerskich, co było konsekwencją podjętej narracji w części zasadniczej rozprawy. W tym przypadku można byłoby dodatkowo zapoznać się z kilkoma pozycjami autorskimi². Niektóre aspekty współpracy transregionalnej można także znaleźć w ostatnio przeze mnie zredagowanej pracy poświęconej polskiej polityce zagranicznej ostatnich lat, jednakże pozycja ta wydana została w tym roku i ze zrozumiałych względów nie można mieć do Autora pretensji, iż do publikacji takiej nie zdołał dotrzeć³.

² Na uwagę zasługiwałyby pozycje: R. Sowiński, *Udział polskich samorządów w zrzeszeniach międzynarodowych*, „Samorząd Terytorialny” 2002, nr 6; E. Kalitta, *Rola miast partnerskich w budowaniu przyjaźni między narodami. Przykład Chojnic*, „Samorząd Terytorialny” 2008, nr 12; tejsze, *Związki partnerskie jako forma współpracy jednostek samorządu terytorialnego w świetle prawa krajowego, unijnego i międzynarodowego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, nr 4; J. Jańczak, *Integracja europejska w mikroperspektywie. Graniczne miasta bliźniacze w Europie Zachodniej i Środkowo-Wschodniej*, „Środkoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, nr 4. A ponadto: *Twinning – miasta i gminy bliźniacze*, Warszawa 2003; *Miasta i gminy bliźniacze*, Warszawa 2005; *Twinning – współpraca miast bliźniaczych*, Warszawa 2005.

³ *Polska polityka zagraniczna 1989-2014*, red. J. Knopek i R. Willa, Warszawa 2016.

4. Ocena formalnej strony rozprawy.

Należy bardzo pozytywnie ocenić formalną stronę pracy, zarówno pod względem poprawności języka, jak też warsztatowego jej przygotowania, konstrukcji przypisów itp. Pracę czyta się w sposób przyjemny i dokładny, niemal doskonały. Zdania i poszczególne akapity następują po sobie. Jeżeli występuje zapytanie to Autor albo na nie odpowiada albo też stara się znaleźć na nie odpowiedź. Powoduje to, że nie ma w rozprawie urwanych myśli, nieostrych lub fragmentarycznych wypowiedzi, bądź też takich, które nic nie wnoszą do istoty zagadnienia.

Podobnie kwestia ta odnosi się do przygotowania tabel, ich opisu i interpretacji, czy charakteryzowanych procesów. Także spisy przedmiotowe oraz załączona ankieta/ankiety do rozprawy zostały przygotowane z należytą sumiennością. Trzeba też podkreślić, iż rozprawa została bardzo dokładnie przejrzana przed jej oddaniem do recenzyjnej weryfikacji. Praktycznie nie występują w niej błędy językowe, ortograficzne, interpunkcyjne, stylistyczne czy logiczne. W całej rozprawie odnalazłem ich nie więcej niż dziesięć i są to jedynie literówki, które w tej części recenzji nie są godne do odnotowania.

Muszę też przyznać, że po raz pierwszy, od kiedy przygotowuję recenzje rozpraw doktorskich, nie wyliczam na kolejnych stronach popełnionych przez Doktoranta błędów. Podkreślam w ten sposób staranność wypowiedzi i edytorskiego dopracowania rozprawy.

5. Wnioski końcowe.

Należy podkreślić, że przedstawioną do mojej recenzji rozprawę doktorską, realizującą problem badawczy odnoszący się do miejsca współpracy władz lokalnych i regionalnych w relacjach polsko-ukraińskich, przyjąłem z zadowoleniem. Na uwagę w niej zasługuje merytoryczność wypowiedzi, sposób przygotowania rozprawy, oparty na dużej liczbie źródeł i literatury, znawstwo problematyki polsko-ukraińskiej i zaangażowanie w pracę badawczą.

Moim zdaniem mgr Igor Ksenicz w pracy pt. „Współpraca władz lokalnych i regionalnych Polski i Ukrainy w latach 1999-2014” spełnił zatem podstawowe wymogi określone obowiązującymi przepisami, odnoszącymi się do rozpraw doktorskich. Na tej podstawie wnioskuję o przyjęcie tej rozprawy oraz o dopuszczenie jej Autora do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Jacek Knopek

